

Morfologija imenica a-vrste u mjesnom govoru Kostrene

Vidaković, Lea

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:279599>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Lea Vidaković

Morfologija imenica *a*-vrste u mjesnom govoru Kostrene

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Lea Vidaković

Matični broj: 0009089362

Morfologija imenica *a*-vrste u mjesnom govoru
Kostrene

ZAVRŠNI RAD

Prijediplomski studij: Hrvatski jezik i književnost/Talijanski jezik i književnost

Mentorica: doc. dr. sc. Marina Marinković

Rijeka, 23. kolovoza 2023.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam završni rad naslova *Morfologija imenica a-vrste u mjesnom govoru Kostrene* izradio/la samostalno pod mentorstvom doc. dr. sc. Marine Marinković.

U radu sam primijenio/la metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristio/la literaturu koja je navedena na kraju završnoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo/la u diplomskom radu na uobičajen način citirao/la sam i povezo/la s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Lea Vidaković

Potpis

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Metodologija	2
3. Kostrena	3
3.1. Geografski smještaj	3
3.2. Povijesni aspekt.....	4
4. Dosadašnja istraživanja mjesnoga govora Kostrene.....	6
5. Sjevernočakavski ili ekavski dijalekt.....	7
5.1. Uvodne napomene.....	7
5.2. Prostiranje dijalekta	7
6. Pripadanje kostrenskoga govora primorskom poddijalektu čakavskoga ekavskog dijalekta	8
6.1. Uvodne napomene	8
6.2. Fonemski sustav	8
6.2.1. Vokalski sastav	8
6.2.2. Konsonantski sastav	9
6.3. Akcenatski sustav	10
7. Morfologija imenica <i>a</i> -vrste kostrenskoga govora	11
7.1. Uvodne napomene	11
7.2. Imenice <i>a</i> -vrste	12
7.3. Imenice <i>a</i> -vrste muškoga roda.....	12
7.3.1. Jednina imenica muškoga roda.....	13
7.3.2. Množina imenica muškoga roda	15
7.4. Imenice <i>a</i> -vrste srednjeg roda	17
7.4.1. Jednina imenica srednjega roda	17
7.4.2. Množina imenica srednjega roda.....	19
8. Zaključak.....	20
9. Popis literature.....	21
10. Prilozi.....	23
10.1. Popis slika	23
10.2. Oglеди govora	23
10.2.1. Oględ govora Vladimira Mažera	23
10.2.2. Oględ govora Gordane Vidaković	24
11. Sažetak i ključne riječi	25

12. Summary and key words 26

1. Uvod

Tema ovog završnog rada jest morfologija imenica *a*-vrste u mjesnom govoru Kostrene. Govor Kostrene pripada čakavskom narječju, odnosno sjevernočakavskom ili ekavskom dijalektu, jednom od šest dijalekata ovoga narječja. U najužem smislu Kostrena pripada njegovom primorskom poddijalektu, odnosno trsatsko-bakarskoj i crikveničkoj čakavštini. Isto tako, ova se općina dijeli na dva veća zaseoka koja su određena župama, i to Župom svete Lucije i Župom svete Barbare, a sukladno tomu i sam se govor dijeli na lucijanski i barbaranski.

Sljedeća poglavlja obuhvatit će ponajprije geografski smještaj i povijesni aspekt Kostrene, metodologiju same izrade rada, opće značajke čakavskog ekavskog dijalekta, a zatim i razradu njegova primorskog poddijalekta. Nadalje, središnji dio pripada samoj analizi morfologije imenica *a*-vrste, njezinim ishodištima, povijesnom razvoju, te naravno sinkronijskom aspektu.

Primarni cilj ovoga rada je, uz primjere svakodnevnoga razgovora s ispitanicima, istražiti i proučiti imenice muškog i srednjeg roda, odnosno ponajprije njihove morfološke, a i popratne fonološke osobitosti. Motivacija za samim radom proizlazi iz želje za proučavanjem čakavskoga govora Kostrene koji je u posljednje vrijeme sve manje korišten, odnosno sve je manja upotreba čakavskoga narječja na ovome području u govoru mlađe populacije. Navedeno se javlja i kao rezultat naseljavanja velikog broja nečakavskog stanovništva u proteklih nekoliko godina. Isto tako, kao jedan od poticaja za istraživanje ove teme ističe se ljubav i sklonost čakavskoj *besede* i njegovanju i korištenju kostrenskoga govora.

2. Metodologija

Za potrebe istraživanja i analiziranja morfologije imenica *a*-vrste u govoru Kostrene poslužili su primjeri, odnosno razgovori s izvornim govornicima Općine ili točnije mještana Župe svete Lucije. Isto tako, potrebno je naglasiti kako se nastavci za imenice *a*-vrste u mještana Svete Lucije i Svete Barbare ne razlikuju, stoga se daljnja analiza može primijeniti i na barbaransku inačicu kostrenskoga govora. Terensko istraživanje morfologije imenica *a*-vrste temeljeno je na snimljenim spontanim razgovorima s ispitanicima, ali također i na ciljnom ispitivanju imeničkih paradigmi. Naime, ispitanici su dobili zadatak napisati deklinacijske obrasce jednine i množine za odabrane imenice muškog i srednjeg roda. Uz taj pisani dio, neki su se padežni oblici ispitivali i usmenim putem pri čemu je ispitanicima bilo usmjereno određeno padežno pitanje, a oni su sukladno tomu odgovarali. Također, pri usmenom ispitivanju odmah se bilježilo i naglašavanje odabranih imenica u pojedinim padežnim oblicima. Spontani razgovor s ispitanicima, dijaloške forme, kasnije je transkribiran te služi i kao ogled govora. Ispitanici su Vladimir Mažer (1970.) i Gordana Vidaković, r. Mažer (1971.), a sam se razgovor temeljio na opisu njihova djetinjstva, školovanja, druženja s prijateljima, ali se također u razgovoru otvara i pitanje čakavštine, odnosno njegovanja čakavskoga narječja tijekom njihova školovanja i odrastanja. Također, zahvaljujući razgovoru doznaju se brojni tradicionalni običaji, obilježavanja blagdana, ali i načini kojima su se ondašnje generacije zabavljale.

Osim izvornih primjera navedenih govornika, za istraživanje polazne teme svakako je od velike pomoći monografija Silvane Vranić u kojoj je iscrpno istražen čakavski ekavski dijalekt i njegovi poddijalekti (*Čakavski ekavski dijalekt: sustavi i podsustavi*, 2005.), ali i nezaobilazna djela Ive Lukežić (*Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština*, 1996., *Zajednička povijest hrvatskih narječja. Morfologija*, 2015.) koja sužava to razgranjeno područje i obrađuje trsatsko-bakarske čakavske govore kojima Kostrena i pripada. Također, zahvaljujući Sanji Zubčić istražena je kostrenska akcentuacija (*Akcentatske značajke kostrenskoga govora*, 2005.) i detaljno obrađen neocirkumfleks koji je sastavni dio akcentatskoga sustava proučavanoga govora, a primjeri u kojima se koristi prisutni su u ogledu govora (*Neocirkumfleks u čakavskom narječju*, 2017.).

3. Kostrena

3.1. Geografski smještaj

Slika 1.: Prikaz geografskog smještaja Kostrene (<https://oss.uredjenazemlja.hr/map>, pristupljeno: 04.07.2023.)

Općina Kostrena jest manje primorsko mjesto smješteno nedaleko od grada Rijeke, odnosno između Bakarskoga zaljeva i uvale Martinšćica (poznate po remontnom brodogradilištu „Viktor Lenac“), a ujedno pripada Riječkom prstenu. Na istoku graniči s gradom Bakrom, dok joj se sa zapadne strane nalazi grad Rijeka. Kostrena se prostire na 12 kvadratnih kilometara, od čega 0,33% otpada na kopneni dio, a najveći dio općinskog područja nalazi se na južnim padinama koje se spuštaju do kostrenskog poluotoka duž morske obale. Kao najviši vrhovi Kostrene ističu se Solin s 242 mnv te Humčina s 280 mnv (Cuculić 2000:13).

Općina se sastoji od dva veća zaseoka nazvanima prema crkvama i zaštitnicama toga područja.¹ Veći dio Kostrene obuhvaća zaselak Sveta Lucija koju čine naselja Sveta Lucija, Glavani, Mažeri, Vrh Martinšćice, Martinšćica, Šodići, Žuknica, Žurkovo, Rožići, Doričići, Paveki, Perovići, Maračići, Dujmići, Rožmanići, Plešići i Šubati, a onaj manji dio pripada

¹ I Sveta Lucija i Sveta Barbara sagrađene su od neplanski građenih naselja koja predstavljaju samostalnu cjelinu, imaju vlastiti život i povijesni razvoj. Što se tiče samih naziva tih naselja, oni potječu od obiteljskih imena (primjerice naselje Rožmanići dolazi od obiteljskoga prezimena Rožmanić) (Antić 1957: 13).

Svetoj Barbari koju čine naselja Urinj, Šoići, Randići i Sveta Barbara (Vranić 2005a: 140–141).

3.2. Povijesni aspekt

„Na brijegu, što se sur i kamenit strmo ruši prema bakarskoj uvali, smjestile su se obje Kostrene sa svojim rasutim naseljima na ozeljenjenoj nizbrdici na njegovoj južnoj strani; tu se kostrenjsko brdo, za razliku od njegove bakarske strane, koje je izložena sjeveru i buri, blago spušta prema Riječkom zaljevu“ (Antić 1957: 13)². Najstariji zapisi o spominjanju Kostrene potječu iz XV. stoljeća u kojima se prvenstveno spominje Sveta Lucija u Kostreni i to u bakarskim glagoljskim ispravama iz 1445., 1492. i 1554.³ koje su se odnosile na samu Kostrenu i njeno zemljište (Antić 1957: 20; Cuculić 2000: 16).

Povijest Kostrene⁴ potrebno je sagledati usporedno s poviješću grada Bakra, a posebno iz razloga jer se 1874. godine Kostrena (Sveta Lucija i Sveta Barbara)⁵ odvaja od Bakra, odnosno Bakarskog municipija. Odcjepljenje od bakarskoga teritorija za Kostrenu značilo je prije svega razvoj i narodno buđenje same Općine. Te iste godine, 1874., u Svetoj Luciji nastaje središte same Kostrene, odnosno upravna općina koja postoji pune dvije godine nakon čega Kostrena gubi samostalnost i počinje biti dijelom trsatske političke općine (Antić 1957: 23). Najstarija se naselja spominju već i početkom XIX. stoljeća, i to naselja Marunići i Mihletići iz Svete Barbare. Imena najstarijih obitelji po kojima su nazvana i današnja naselja jesu Randići i Šoići, a iz Svete Lucije su to Glavani, Rožmanići i Šodići iz XVII. stoljeća (Antić 1957: 26).

² Navedenom rečenicom započinje *Kostrenjska spomenica* u kojoj se autor bavio kulturom, ljudima i životom kostrenske prošlosti (Antić 1957: 13).

³ Da su to najstariji službeni zapisi u kojima se spominje Kostrena, odnosno njezini zaseoci utvrdio je hrvatski teolog i povjesničar dr. Andrija Rački (Cuculić 2000: 16).

⁴ Bez obzira na to što bi se povijest Kostrene i njezin razvoj mogli proučavati od XVII. stoljeća, ovdje će se predočiti povijest Kostrene koja se odnosi na period od njezine samostalnosti, točnije od 1874. godine.

Osim povijesti samoga mjesta, zanimljivo je i promotriti otkuda ustvari i potječe samo ime Kostrene. Prema jednoj teoriji leksem Kostrena dolazi od latinske riječi *castro* (tabor), dok prema drugoj teoriji potječe od talijanskog leksema *costiera* ili *costa arena* (pješčana obala) (Cuculić 2000: 16).

⁵ Zanimljiva je informacija da je još i 1891. prilikom pisanja djela *Hrvatsko primorje*, autor Dragutin Hirtz kao područje Kostrene (kostrenski poluotok) navodio naselja Šoići, Marunići, Mihletići i Kostrenu Sv. Barbare (Hirtz 1993: 108).

Ono po čemu je Kostrena povijesno, djelomično i danas, prvenstveno poznata jest razvijeno vinogradarstvo, rad u polju (uzgoj smokava, badema, trešanja, maslina i dr.), ali i uzgoj stoke. No, prije svega kostrenski život svakako karakteriziraju pomorstvo i njezini brojni pomorci (Antić 1957: 37). Također, danas je Kostrena popularno primorsko mjesto koje se izdvaja svojim plažama i dugim šetnicama uz more, a koja se posebno posljednjih godina turistički izrazito razvija.

Neke od značajnih osoba kostrenske povijesti svakako su aktivan pripadnik hrvatskog narodnog preporoda, svećenik, pjesnik, ali i osnivač prve škole u Kostreni, Jakov Randić, učitelj Pavle Viviani, te Antun Burmašević, župnik i jedan od utemeljitelja Narodne čitaonice u Svetoj Luciji (Antić 1957: 37).

Značajne osobe današnjice koje se aktivno bave čakavskim narječjem jesu spisateljica i pjesnikinja Branka Kržik-Longin⁶ čija se djela posebno osvrću na promoviranje, očuvanje i njegovanje kostrenske čakavštine, kao i akademkinja Silvana Vranić koja svojim djelima, u kojima piše o čakavskim govorima, osobito teži čuvanju i njegovanju ove jezične baštine Kostrene. Zanimljivo je napomenuti i izrazito plodnu pjesnikinju Katju Šepić Usmiani (1946–2016) koja je također cijeli svoj život njegovala kostrensku čakavštinu i tu svoju ljubav i privrženost narječju iskazivala svojim pjesničkim zbirka.⁷

⁶ Neka od djela ove pjesnikinje jesu *Škatulica* (2002.), *Puti su za putovat* (2009.), *Kad misli muče* (2013.), *Ako rabi bit ću školjka* (2021.). Autorica promovira kostrensku čakavštinu ne samo dijalektalnim pjesništvom, već i slikovnicama i početnicama za djecu mlađeg uzrasta. Sukladno tomu ističu se djela *Kostrensko Ča va žepiću* (2017.) i *Feralić* (2017.).

⁷ *Bez busoli* (1996.), *Leh da je; Škrebetaljka* (2003.), *Rasparani oblak* (2004.), *Valovitost* (2010.).

4. Dosadašnja istraživanja mjesnoga govora Kostrene

Dosadašnja istraživanja mjesnoga govora Kostrene pokrivaju podosta široko područje. Bazirajući se na morfološki sustav treba navesti djela Silvane Vranić (*O odnosu infinitiva i prezenta glagola u govoru Kostrene*, 2016.; *Naglasni tipovi pridjeva u kostrenskom govoru*, 2016.; *Morfologija pridjeva u govoru Kostrene*, 2017.). Svakako je bitno navesti djelo Sanje Zubčić koje je temeljeno na akcenatskomu sustavu (*Akcenatske značajke kostrenskoga govora*, 2005.) u kojem je autorica obradila i oprimjerila stari arhaični troakcentatski kostrenski sustav i distribuciju tih jedinica o kojoj će kasnije u radu biti više riječi. Također, posebno je obrađena i sintaksa padeža zahvaljujući Mirjani Crnić i Ivani Nežić (*Sintaksa padeža u govoru Kostrene*, 2011.).

S aspekta leksikologije važno je spomenuti rad o kostrenskoj frazeologiji za koji je zaslužna Silvana Vranić (*Iz kostrenske frazeologije*, 2005.), a u kojem je obradila frazeme govora Svete Lucije i iste usporedila s frazeološkim korpusom sjevernočakavskih govora s aspekta njihove strukture, semantike i sintakse. Ista se autorica posvetila i izradi kostrenskog rječnika (*Rječnik kostrenskoga govora*, u izradi) koji sadrži preko 7000 natuknica koje pretežito potječu iz većeg zaseoka Kostrene, Svete Lucije, no i veliki broj natuknica koje pripadaju govoru Svete Barbare (Vranić 2018: 76). Od leksikoloških se djela ističe i studija o etimologiji koju obrađuju Nina Spicijarić Paškvan i Igor Stipanović (*Samarica ili derić. Prilog etimologiji.*, 2021.) ili studija u kojoj se izučava kostrenska toponimija (*Prilozi izučavanju kostrenske toponimije*, 2011.), a kojom se bavi ista autorica sa suradnicima.⁸

Navedeni naslovi samo su neki od radova u kojima se proučava govor Kostrene, a kao jedan dio istraživanja kostrenskoga govora s aspekta i fonologije i morfologije, prisutan je i u studiji Ive Lukežić (*Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština*, 1996.), u kojoj govor Kostrene ne proučava kao jednu cjelinu, već razlikuje govore unutar same Općine. Na taj je način posebno istražila Svetu Luciju, Žurkovo, Šoiće, Urinj, te Vrh Martinšćice. Govor Kostrene proučavan je i u djelu Silvane Vranić (*Čakavski ekavski dijalekt: sustavi i*

⁸ Navedena djela u kojima je obrađivan kostrenski govor objavljujivana su i nalaze se u zborniku *Život, kultura i povijest Kostrene*, i to još od 2005. godine pa sve do 2021. godine, (internetna stranica Katedre: <https://www.kcs-kostrena.hr/govor-kostrene>). Kao što je i vidljivo priloženim naslovima, u Zborniku Katedre Čakavskoga sabora Kostrene obrađivane su brojne teme koje se dotiču povijesti i kulture u Kostreni, no osim tog aspekta brojni su se autori dotaknuli i filološkog aspekta i proučavanja jezika.

podstavi, 2011.), pri čemu je autorica obradila pet zaselaka koji se podudaraju s obrađivanima kod Ive Lukežić.

5. Sjevernočakavski ili ekavski dijalekt

5.1. Uvodne napomene

Govor Kostrene, koji pripada čakavskom narječju, sukladno odrazu jata pripada jednom od šest njegovih dijalekata, sjevernočakavskom ili ekavskom dijalektu. Prema toj će se podjeli i temeljiti daljnje proučavanje ovoga govora (Vranić, Zubčić 2018: 527). No, važno je napomenuti i drugu podjelu na dijalekte čakavskoga narječja koja je temeljena na neocirkumfleksu, vrsti naglaska silazne intonacije, koji je karakterističan za područje slavenskoga teritorija (Zubčić 2017: 19)⁹. Prema navedenoj podjeli čakavski se govori dijele na sjeverozapadni, središnji i jugoistočni čakavski sustav (Vranić, Zubčić 2018: 527), a sam govor Kostrene pripada sjeverozapadnom, odnosno tipu govora koji je sličan onom kastavskom, odnosno još specifičnije, pripada trsatsko-bakarskim govorima (Zubčić 2017: 64–67).

5.2. Prostiranje dijalekta

Promatranje sjevernočakavskog ili ekavskog dijalekta započinje u središnjoj Istri, u govorima okolice Žminja, odnosno pazinskoga područja i govora labinskoga tipa koji se protežu sve do obale, dok prema zapadu prevladavaju ekavski motovunski govori. S istočne strane Učke ekavski se dijalekt proteže do desne obale Rječine, dok je njezina lijeva obala okarakterizirana trsatsko-bakarskim govornim tipom. Trsatsko-bakarskom tipu govora pripadaju prostori Trsata, Pećina, Gornje i Donje Vežice, Kostrene, Bakra, Drage Sušačke, Svetog Kuzma, Meje, Kukuljanova, Škrljeva, Krasice, Praputnjaka, Ponikava, Plosne, Gornjeg Jelenja, izdvojenog gorskokotarskog govora Mrzlih Vodica i područja Crikvenice koja je okružena ikavsko-ekavskim govorima (Lukežić 1996: 29–30). Uz obalu se sjevernočakavski ili ekavski dijalekt proteže sve do otoka Cresa te sjevernoga Lošinja s mjestima Nerezine i Sv. Jakov (Brozović 1988: 88; Vranić 2005: 318–320).

⁹ Neocirkumfleks je, prema proučavanjima W. Vermeera i K. Langstona, slavista i jezikoslovaca, prisutan u prezentu glagola *e*-tipa (māhat : māše 3. l. jd.; mīcat : mīče 3. l. jd., primjerice kupovāt : kupūje 3. l. jd.), te u određenom tipu pridjeva (primjerice visòk/-a/-o : visòki/-e/-a) (Vranić, Zubčić 2018: 527; Vranić 2018: 76).

6. Pripadanje kostrenskoga govora primorskom poddijalektu čakavskoga ekavskog dijalekta

6.1. Uvodne napomene

Mjesni govori primorskog poddijalekta pripadaju području lijeve obale Rječine, odnosno to su naselja koja se svrstavaju pod govore trsatsko-bakarske čakavštine¹⁰ uz izolirana područja Crikvenice i Mrzlih Vodica. Također, za bolje razumijevanje same morfologije imenica mjesnoga govora Kostrene potrebno je ukratko pojasniti određene značajke kojima su okarakterizirani govori primorskoga poddijalekta, a to je prije svega kontinuitet jezičnih elemenata, ali i inovativnost refleksa *jata* i zastupljenost troakcentnog sustava (Vranić 2005b: 345). Dakle, uz sustavnu zastupljenost ekavskog refleksa *jata*, u pojedinim se govorima (kao što je to u mjesnom govoru Kostrene) javlja povećani broj ikavskih zamjena *jata* u korijenskim (*dite*, *dičina*, *dičica*), a nešto manje i u tvorbenim (*dimit*, *belit*) i gramatičkim morfemima (u kojima se ikavizmi u Kostreni gotovo uopće ne javljaju) (Vranić 2005b: 345).

6.2. Fonemski sustav

6.2.1. Vokalski sastav

Mjesni govor Kostrene sastavljen je od peterovokalnog inventara (a, e, i, o, u); starojezični glas šwa (rezultat gubitka poluglasa) u govoru Kostrene je homogen, realizirao se u vokal /a/; *pakal*, *dan*, što je ujedno i pokazatelj čakavske jake vokalnosti (Vranić, Zubčić 2018: 528, 529). Također, kao što je to bio slučaj u općeslavenskom jeziku, u ovom je govoru isto tako prisutna promjena protojezičnog prednjeg nazala /ǣ/ vokalom /a/ iza glasova *j*, *č* i *ž*; jedan od najčešće korišten leksema jest zasigurno leksem *jašmik* 'ječam', dok se u ostalim slučajevima /ǣ/ zamjenjuje glasom /e/; *telo*, *delo* 'posao', *seno*. Što se tiče stražnjeg protojezičnog nazala /ǫ/, on je zamijenjen vokalom /u/; *put*, *muž*. Sukladno tomu, ističe se refleks slogotvornog sonanta /l/ koji se, kao što je slučaj sa stražnjim nazalom, zamjenjuje vokalom /u/; *vuk*. Za refleks *jata* značajno je napomenuti da se pretežito zamjenjuje glasom /e/, no s ponekim izuzecima kada se mijenja u glas /i/, a navedeno je i oprimjereno u poglavlju 6.1. Uz navedeni peterovokalni inventar potrebno je nadodati i vokalo /ɪ/ koji se javlja bez popratnog vokala (*prst*, *krv*) (Vranić 2005b: 344–347; Vranić, Zubčić 2018: 528, 529).

¹⁰ Vidi 5.2. *Prostiranje dijalekta*

6.2.2. Konsonantski sastav

Inventar konsonanata sastoji se od fonema b, c, č, ć, d, f, g, h, j, k, l, lj, m, n, nj, p, r, s, š, t, v, z, ž, a navedeni suglasnici dijelom su većine čakavskih govora (Moguš 1977: 63). Od karakterističnih se konsonanata ističu /đ/ (od starog skupa *dj) i /dž/ koji uglavnom nisu prisutni (u mlađe se populacije nerijetko zamjećuje korištenje fonema /đ/) u ovom mjesnom govoru, te su zamijenjeni glasovima /j/ i /ž/; *mejaš, meja, rojendan; žep*. Posebna značajka ovoga govora jest izgovor i razlikovanje glasa /ć/ (od starog skupa *tj) koje se često uspoređuje s ruskim ili češkim t', a okarakterizirano je specifičnom mekoćom (Moguš 1977: 65). Također, vezano uz fonem /f/ treba navesti da često služi kao svojevrsna zamjena za fonemske skupove poput /hv/ (*fala, falit*). Fonem /h/ je korišten, no također je često i reduciran na početku riječi (*otet* 'htjeti'). Potrebno je navesti kako su govori Kostrene dijelom onih govora koji u konsonantskom sastavu sadrže fonem /l̥/; *ključ, pljaska* 'popečak'. No, korištenje ovoga fonema u ovom mjesnom govoru nije dosljedno; primjer takve iznimke jesu leksemi *lepilo, snjegulica* ili *lipje*, odnosno prisutno je javljanje općečakavske depalatalizacije konsonanta. Od konsonantskih se skupova ističu skupovi koji su u čakavsko narječje došli posuđenicama; /šk/ (*škina* 'leđa', *škatula* 'kutija'), /šp/ (*šparhet* 'štednjak'), /št/ (*štorija* 'priča', *štacija* 'stanica', 'mjesto'). Isto tako, česti su leksemi sa skupom /šč/ (*ščap* 'štap', *išćen* 'tražim', *ščaka* 'štaka', *pušćat* 'pustiti') pri čemu je vidljiv šćakavizam (rezultat jotacije skupina *stj i *skj). Nadovezujući se na spomenute konsonantske skupine, vidljivo je očuvanje i skupine /čr/; *črešnja* 'trešnja', *črno, črljeno* 'crveno'. Među konsonantima se također odvija promjena konsonanta /m/ u /n/ u gramatičkim morfemima te na kraju nepromjenjivih riječi, odnosno pojava nazvana adrijatizam koja se očituje u primjerima *nisan, sedan, z¹¹ ružmarinon, z manun* 'sa mnom'. Jedna od karakteristika konsonanta, odnosno šumnika jest njihovo slabljenje; za primjer se mogu uzeti leksemi *jašmik, šenica* 'pšenica', *nohti* 'nokti', *mehko* 'mekano' i dr.¹² Također je zastupljena i zamjena intervokalnog /ž/ u /r/ vidljiva u primjeru

¹¹ Prijedlog z javlja se kao rezultat metateze prijedloga *izъ > zi*, ili pak ujednačavanjem prijedlog *zi* i *sъ* (Vranić 2005: 271). Sukladno tomu, kostrenski govor pripada skupini govora u kojima nije zabilježeno korištenje relikta protojezičnoga prijedloga *vy* ili oblik *zi*, odnosno zajedno s prijedlogom *sъ* ujedinili su se u prijedlog *z* (Vranić 2005: 275). U nekim slučajevima kada prijedlog prethodi riječi koja započinje palatalom, kao u primjeru *On je došal Škrljeva*, zbog ekonomičnijeg, odnosno lakšeg izgovora, prijedlog se izostavlja, ili se također fonem *z* mijenja u foneme *ž, s* i *š* (Vranić 2005: 347).

¹² Karakteristično slabljenje šumnika koji zatvaraju tzv. "teški" slog koji obilježava napetost javlja se u inicijalnom, medijalnom i finalnom slogu. Također, promjena glasa /ć/ u glas /š/, odnosno slabljenje slivenika, zahvaća čitavo čakavsko govorno područje, te je ista ujedno i općečakavska starojezična inovacija i u rangu je

morda 'možda' ili *more* 'može'. (Crnić, Nežić 2011: 173). Što se pak tiče statusa finalnoga /l/, ovaj je konsonant jako dobro očuvan gotovo bez izuzetaka; dosljednost je vidljiva kako u glagolima i pridjevima, tako i u imenicama: *finil* 'završio', *tekal* 'trčao', *pasal* 'prošao'; *tepal* 'topao', *debel*; *facol* 'marama', *kabal*, *posal* i dr. (Moguš 1977: 23–90; Vranić, Zubčić: 529, 530¹³).

6.3. Akcenatski sustav

Tablica 1. Primjeri troakcenatskog sustava kostrenskog govora na odabranim primjerima

	Inicijalni položaj	Medijalni položaj	Finalni položaj
à	òko	kolèno	drvò
â	môre	zadovòljstvo	telefôn
ã	sũnce	življẽnje	portũn

Zadržavanje i dosljedno korištenje starog troakcenatskog, arhaičnog sustava zabilježeno je u svim trsatsko-bakarskim govorima, pa sukladno tomu i u mjesnom govoru Kostrene. Osobitost kostrenskog akcenatskog inventara i distribucije jest mogućnost i dugih i kratkih naglasaka na svim naglašenim vokalima uz slogotvorno /r/. Dakle, akcenatski se sustav sastoji od jednog kratkog naglasaka (à), jednog dugo silaznog (â), te dugo uzlaznog, zavintog ili neoakuta (ã) koji se zajedno s ostala dva naglasaka može javljati u svim pozicijama riječi, odnosno slogu (inicijalnom, medijalnom i finalnom), a počinje se javljati u trenutku gubljenja fonema šva. Također, u govoru Kostrene odsutne su zanaglasne i prednaglasne dužine, odnosno prisutna je pokrata nenaglašenih dugih vokala jer u kostrenskom govoru nenaglašeni vokal može biti isključivo kratak; primjer za kraćenje dugog vokala vidljiv je u G jd. imenice srednjeg roda *selä*, umjesto *sělä* u govorima Crikvenice. Također, važno je napomenuti da se dugi samoglasnici nalaze samo u naglašenim slogovima (Vranić 2005b: 346; Zubčić 2005: 157–160).

alijeteta, dok promjena zatvornika /k/ bezvučnim tjesnačnikom /h/ predstavlja čakavsko-kajkavsku-zapadnoštokavsku starojezičnu inovaciju u rangu alteriteta (Lukežić 2018: 169–181).

¹³ Navedeni bibliografski podaci odnose se na čitavo potpoglavlje.

7. Morfologija imenica *a*-vrste kostrenskoga govora

7.1. Uvodne napomene

Za proučavanje morfologije imenica ovog mjesnog govora potrebno je navesti i dijakronijski razvoj morfologije imenica, odnosno imeničkih deklinacija koje potječu iz dva ishodišna sustava, praslavenskog i starohrvatskog (Lukežić 1996: 92). Neophodno je osvrnuti se na općeslavenski jezik koji je u svom sustavu imao deklinacije koje je primio iz praslavenskog jezika. Ovaj je jezik imao sedam padeža; nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, lokativ i instrumental, tri roda; muški, srednji i ženski, te tri broja; jedninu, množinu i dvojninu koja je, nestavši (koncem 17. i početkom 18. stoljeća) kao morfološka kategorija, ostavila značajne tragove na određene imenice i brojeve, odnosno u paradigmi glavne deklinacije (Barić i dr. 1997: 623; Lukežić 2015: 11, 22).

Imenice muškog roda sklanjale su se po glavnoj nepalatalnoj *o*-deklinaciji (s nepalatalnim završetkom osnove) i palatalnoj *jo*-deklinaciji (s palatalnim završetkom osnove), ali i sporednim deklinacijama, a to su: *u*-deklinacija, *i*-deklinacija, te djelomično i *n*-deklinacija. S druge strane, imenice srednjeg roda sklanjale su se također po glavnoj nepalatalnoj *o*-deklinaciji i palatalnoj *jo*-deklinaciji, a od sporednih sklonidaba koje su zahvatile ovu skupinu imenica jesu opet *n*-deklinacija, ali i *s*-deklinacija i *t*-deklinacija.

Neke od navedenih deklinacija su, ili gotovo u potpunosti nestale i ostavile poneke tragove na ostale deklinacijske obrasce, ili je pak većina sporednih deklinacija postepeno prelazila u glavne deklinacije, odnosno izjednačile su se s paradigmom glavnih sklonidaba¹⁴ (Barić i dr. 1997: 623–626; Lukežić 2015: 11, 12). Nakon što su sporedne deklinacije iščeznule i stopile se s glavnom deklinacijom, ostavile su značajne tragove u paradigmi glavne deklinacije m.r.; takav je primjer s imenicama *u*-osnove (Lukežić 2015: 25). Također, jedan od razloga znatnog broja smanjenja samih deklinacijskih obrazaca jest, kako navodi Iva Lukežić, „tendencija za rasterećivanjem i preslagivanjem inventara unutar naslijeđenih imeničkih kategorija roda, broja i padeža“ (Lukežić 2015: 20).

¹⁴ Gubljenje sporednih deklinacija započeto je u 9. stoljeću, te je do konca 11. stoljeća izvršeno njihovo stapanje s glavnom deklinacijom. Naime, imenice sporednih sklonidaba prihvatile su nastavke glavne deklinacije, odnosno imenice m.r. *u*-osnove i *n*-osnove, te imenice s.r. *n*-osnove, *t*-osnove, i *s*-osnove prešle su u nepalatalnu *o*-deklinaciju (Lukežić 2015: 22, 23).

7.2. Imenice *a*-vrste

Hrvatske se imeničke vrste, osim po podjeli prema rodu, muškom, srednjem i ženskom, dijele i prema gramatičkom, odnosno genitivnom morfu. Podjela prema realizaciji morfema ili morfu podrazumijeva tri tradicionalne i dvije novije imeničke deklinacije. Sukladno tomu postoje imenice *a*-, *e*-, te *i*-vrste, ali i novije *g*-vrsta i \emptyset -vrsta (Marković 2012: 268–269).

Ovoj, *a*-vrsti, pripadaju imenice muškog roda koje u N jd. imaju nulti gramatički morf (*kabalø*, *stolø*, *pirunø* 'vilica') ili u N jd. imaju morf *-o/-e* (*Ratko*, *Matko*; *Mate*, *Brane*). Osim navedenoga, u ovu se skupinu svrstava i pluralni oblik imenice *ljudi*, odnosno primjeri imenica *pluralie tantum* (Marković 2012: 269–271).

S druge strane, imenice srednjeg roda koje pripadaju sklonidbi *a*-vrste jesu one imenice koje u N jd. imaju gramatički morf *-o/-e* (*selo*, *leto*; *lice*, *srce*), imenica *do*. Također, u ovu imeničku paradigmu spadaju i imenice *pluralie tantum* (*klješća* 'klijesta', *usta*), kao i imenice *singularie tantum* (*dite*, *prase*). Od zbirnih imenica koje pripadaju ovoj vrsti sklonidbe mogu se izdvojiti *lišće*, *grozje* i *smilje* (Marković 2012: 271, 273).

7.3. Imenice *a*-vrste muškog roda

Tablica 2. Prikaz deklinacijskog obrasca imenica *a*-vrste muškog roda

	JEDNINA	MNOŽINA
N	-ø, -e, -o	-i
G	-a	-ø, -i
D	-u	-imi(n)
A	-ø,-a	-i
V	-ø, -e, -o, -u	-i
L	-u	-imi(n)
I	-on, -en	-imi(n)

7.3.1. Jednina imenica muškoga roda

Javljanje nultog morfema (\emptyset) u nominativu jednine muškog roda ove vrste imenica rezultat je izjednačavanja praslavenskih glasova /ь/ i /ѣ/ u poluglas šva, odnosno njegove potpune redukcije zbog njegova slabog položaja na dočetu riječi (Lukežić 1996: 96). Jednaka se pojava javlja i u akuzativu i instrumentalu jednine, kao i genitivu, dativu i lokativu množine. Navedeno je vidljivo u primjerima *razredø*, *busø*, *strojarø*, *portunø* 'dвориšna vrata', *takuinø* 'novčanik', *marendinø* 'užina', *facolø*, *paljakø* 'kutlača', *važø* 'vaza', *škabelinø* 'ladica', *štajonø* 'razdoblje'. Osim spomenute skupine imenica, u kojima se reducirao poluglas, javljaju se i imenice koje u nominativu jednine završavaju na nastavke /e/ i /o/, a ovi, noviji nastavci, porijeklom su iz N jd. *o*-osnova i *jo*-osnova srednjega roda. Nastavci su uglavnom prisutni u vlastitim, muškim hipokrističnim imenima: *Mate*, *Vlado*, *Matko*, *Mile* i dr. (Lukežić 2015: 47).

Slijedeći gramatiku općeslavenskoga jezika, genitiv jednine muškog roda imenica također ima relacijski morfem /a/, odnosno neizmijenjeni nastavak za staru *o*-osnovu i *jo*-osnovu (Lukežić 2015: 45): *dažja* 'kiše', *žmulja* 'čaje', *pijata* 'tanjura', *piruna*, *octa*, *kuina* 'rođaka', *fakulteta*, *bićerina* 'čaišice', *kolca*, *petrsina* 'peršina'. Također, u navedenim se primjerima ističu leksemi poput *dažja*, *žmulja*, *octa*, *kolca* za koje je karakteristično da je relacijski morfem uvijek obilježen kratkim naglaskom: *dažjǎ*, *žmuljǎ*, odnosno *octǎ*. Jedan od noviteta u imeničkim sklonidbama trsatsko-bakarskih govora, a ujedno i novitet zamijećen u govoru Kostrene, jest izjednačavanje akuzativa i genitiva jednine kada je riječ o imenicama za živo (Lukežić 1996: 96). Primjerice, *videla san veloga pasa* (akuzativ jednine), odnosno *danas va parku ni bilo ni jednoga pasa* (genitiv jednine).

Dativ jednine ima isti oblik kao i dativ jednine u općeslavenskom jeziku, a glasi /u/ (Lukežić 2015: 45), te nema velikih osobitosti. Primjeri imenica u ovome obliku jesu *dešku*, *razredu*, *gradu*, *stolu*, *postolu* 'cipeli', *loncu*, *žmulju*, a također se javlja i određen tip imenica u kojima je relacijski morfem obilježen kratkim naglaskom poput imenice *stoliù* ili *loncù*.

Gledajući općeslavensku sklonidbu imenica gdje je akuzativ jednine završavao poluglasom, ovdje se uočava redukcija istoga, te korištenje ili nultog morfema ili morfema /a/. Hoće li se koristiti nulti ili relacijski morfem /a/, ovisi o razlikovanju imenica za živo i neživo. Sukladno tomu razlikuju se primjeri *fakultet*, *stol*, *žmulj*, *regal*, *podmetač*, *portun*, *stolčić*, *kamik* ili *bocun* koji se odnose na neživo, od imenica koje se odnose na živo; *pasa*, *deška*, *Mata*, *konja*, *janjčića*, *čovika*. Osim jednakosti koja je već spomenuta obrađujući genitiv

jednine, uz akuzativ se veže i poveznica s nominativom jednine, odnosno jednakost koja je zadržana za imenice koje označuju neživo (Lukežić 1996: 96). Navedeno je vidljivo u primjeru *ovaj stolčić je baš šesan* (nominativ jednine) ili *barbić mi je storil jedan lipi stolčić* (akuzativ jednine).

Nastavak za vokativ jednine muškoga roda u principu nema značajnih osobitosti. U konkretnom se govoru padežni oblici za nominativ i vokativ gotovo i ne razlikuju, odnosno i u vokativu je prisutan nulti relacijski morfem: *Ivanø, Borisø, Vladimirø, Želimirø*. Ovu pojavu Iva Lukežić određuje kao „mlađi odnos jednakosti nastao gubitkom posebnih padežnih nastavaka a time i morfološke posebnosti vokativa“, te ističe da je ova posebnost značajna za kajkavsko narječje, kao i djelomično za sjeverne čakavce. Autorica također ističe i porijeklo nastavaka /e/ i /o/ koji su jednaki onima u nominativu jednine, a preuzeti su iz *o*-osnova i *jo*-osnova s.r. (Lukežić 2015: 47). Kao rijetke iznimke se javljaju primjeri poput *Jadrane* i iznimno česti primjeri *Bože* ili *kume*, dok se uz relacijski morfem /u/ javljaju tek poneki primjeri poput *prijatelju* ili *mladiću*. Javljanje relacijskog morfema /u/ rezultat je stare palatalne deklinacije *u*-osnove, a zanemarujući nulti relacijski morfem, nastavci za vokativ jednine pripadaju neizmijenjenim nastavcima iz općeslavenskoga jezika (Lukežić 2015: 25, 45).

Kao ekvivalent dativu, naravno uz prijedloge koji mu prethode, javlja se lokativ s relacijskim morfemom /u/. Ovaj je nastavak noviji, usporedivši L jd. m.r. sa starim sjevernočakavskim ekavskim nastavkom /e/ (korištenim u 20. stoljeću), odnosno s polaznim sustavom u kojem je L jd. m.r. glasio /ě/ ili /i/ gledajući *o*-osnovu i *jo*-osnovu (Lukežić 2015: 13, 115). Primjeri koji se mogu istaknuti jesu *va roku, va razredu, na stolu, na privratu 'u dvorištu', na moru, va ormaru, va škafu, va škabelinu, po lavandinu, va pijatu, va kapuzu*. Nastavak /u/ lokativa jednine potekao je iz stare *u*-osnove imenica (Lukežić 2015: 26), dok je lokativ jednine u općeslavenskomu za imenice *o*-osnove imao nastavak /ě/, a za imenice *jo*-osnove nastavak je glasio /i/ (Lukežić 2015: 13).

Instrumental jednine za imenice muškog roda gotovo da je isti kao i u polazišnom sustavu, no s fonološki izmijenjenim nastavcima: *-омь > *-omə kao nastavci *o*-osnove, te *-емь > *-emə kao nastavci za imenice *jo*-osnove (Lukežić 2015: 46). Kod ovog je padeža vidljiva zamjena dočetnog konsonanta /m/ konsonantom /n/; *stolomь* > *stolon*, pri čemu je vidljiv adrijatizam (Lukežić 1996: 96). Još neki primjeri koji potvrđuju ovaj oblik instrumentala jesu *z čovikon, z pirunon, z pomidoron, z petrsinon, z merlinon* 's mrkvom'. Također, u instrumentalu je i vidljivo razlikovanje palatalne i nepalatalne deklinacije, kao što

je to bio slučaj i u općeslavenskomu. Navedeni primjeri pripadaju nepalatalnom tipu, dok primjeri poput *z stolčićen*, *z batićen*, *z ključićen* imaju relacijski morfem /en/ i time pripadaju palatalnoj sklonidbi imenica. Unatoč vidljivom razlikovanju nastavaka za palatalnost, u nekim je slučajevima (*z nožon*, *z ključon*, *z krajon*, *žmuljon...*) zamijećeno dokidanje opreka po palatalnosti, što je, prema Ivi Lukežić, novija tendencija pri kojoj dolazi do korištenja nastavaka palatalne osnove na *o*-osnovi, ali i korištenja nastavaka nepalatalne osnove na *jo*-osnovi (Lukežić 2015: 46).

7.3.2. Množina imenica muškoga roda

Nominativ u množini ima relacijski morfem /i/, koji je ujedno i izvorni nastavak za nominativ množine imenica m.r. *o*-osnove i *jo*-osnove (Lukežić 2015: 45): *rusjaki* 'ruksaci', *noži*, *stoli*, *piruni*, *očali* 'naočale', *takuini*, *bocuni*, *važi*, *nohti*. Vidljivo je da u nominativu množine jednosložnih imenica, kao i u drugim padežima izostaju nerelacijski morfemi /ov/ ili /ev/. Također, u nominativu, akuzativu i vokativu množine m.r. vidljivi su ostaci stare dvojine kada imenica stoji uz brojeve 2 (pri čemu ima nastavak /a/) te 3 i 4 (pri čemu ima nastavak /i/), i ima sljedeće oblike: *dva krova*; *tri brati*, *četiri brati*, *tri krovi*, *četiri brati* (Lukežić 2015: 38).

Kako navodi Silvana Vranić u svojoj monografiji *Čakavski ekavski dijalekt: sustavi i podsustavi*, genitiv množine u svim ekavskim govorima, pa tako i u govoru Kostrene, predstavlja svojevrsan „indikator konzervativnosti ili revolucionarnosti morfološkog sustava pojedinoga organskog idioma“ (Vranić 2005b: 303). Također, autorica navodi kako kostrenski idiomi, točnije zaseoci Vrh Martinsćica, Sveta Lucija, Žurkovo, Šoići i Urinj u svojim govorima koriste dva morfema, a to su nulti i relacijski morfem /i/. Primjeri kod kojih se javlja nulti relacijski morfem jesu *put*, *dan*, *mladić*, dok su u kostrenskom govoru češći oblici s morfemom -i: *lonci*, *stoli*, *miši*, *važi*, *najloni*, *krovi*, *bauli*, *obedi* 'ručkovi', *fažoli*, *meseci*, *postoli*. Nulti relacijski morfem genitiva množine ujedno je odraz fonološki izmijenjenih izvornih nastavaka G mn. *o*-osnove i *jo*-osnove m. i sr.r. (Lukežić 2015: 46). Važno je napomenuti kako se u G mn. m.r. uviđa svojevrsni utjecaj stare dvojine (karakterističan za N, A i V, a objašnjeno kod osobitosti N mn.) pri čemu imenice, kada uz njih stoji broj 2, dobivaju nastavak /a/. Primjeri koji to potvrđuju jesu: *dva dana*, *dva mladića*, *dva najlona*, *dva krova* i sl.

Prema već spomenutom djelu Silvine Vranić, oblici za dativ, lokativ i instrumental okarakterizirani su konzervativnošću, odnosno različitim oblicima u tim padežima, dok je u nekim idiomima „izražena tendencija k ujednačavanju oblika tih triju padeža“ (Vranić 2005b: 315). Autorica ističe kako trsatsko-bakarski govori pripadaju onoj skupini govora koja u DLI mn. imaju različite morfeme. No, na temelju provedenog terenskog istraživanja i razgovora s ispitanicima današnja je situacija nešto drugačija. U govoru Svete Lucije zamijećen je sinkretizam tih triju padeža, odnosno javljanje nastavka /imi(n)/ za dativ, lokativ i instrumental množine imenica muškog roda. Primjeri za dativ bi dakle bili *stolimi(n)*, *mladićimi(n)*, *telefonimi(n)*, *važimi(n)*, *ocimi(n)*, *krovimi(n)*, *pasimi(n)*, *oćalimi(n)*, *drvimi(n)*. Ostvareni sinkretizam je, prema Ivi Lukežić, u ovom slučaju morfološki poštokavljen nastavkom /imi/, odnosno nastavkom /imin/ usporedivši ga s današnjim štokavskim oblikom za DLI mn. *a*-vrste koji glasi /ima/ (Lukežić 2015: 116). Valja napomenuti kako su oba nastavka, /imi/ te /imin/, podjednako korištena, te u principu nema pravila kada se koji koristi, odnosno u kojim tipovima riječi. Primjeri koji potvrđuju sinkretizam nastavaka /imi(n)/ za lokativ množine jesu *o mladićimi(n)*, *o bratimi(n)*, *po krovimi(n)*, *po važimi(n)*, *po skalinimi(n)*, *po šufitimi(n)* 'po tavanima'. Za razliku od navedenoga, kod ispitanika se javlja u ponekim primjerima i tendencija ka ujednačavanju nastavaka za instrumental množine i nastavaka za nominativ množine muškoga roda. Isto je vidljivo primjerice u nazivima naselja: *va Rožmanići*, *va Plešići*, *va Dujmići*, *va Mažeri*, *na Srdoči*, *va Glavani* (često i *va Glavaneh*, gdje se javlja nastavak /eh/ kao relikat nastavka /ěhь/). U primjerima se tako očituje nastavak /i/ kao relikat starog nastavka /ihь/ za L mn.m.r. Nastavak za instrumental množine muškog roda znatno se razlikuju od onih polaznoga sustava u kojem su glasili /y/, odnosno /i/, a u proučavanom govoru već spomenuti nastavak glasi /imi(n)/. I naposljetku, primjeri za sinkretizam koji obuhvaća i instrumental množine jesu: *z mladićimi(n)*, *z batićimi(n)*, *z skalinimi(n)*, *z telefonimi(n)*, *z pijatimi(n)*, *z pirunimi(n)*, *z postolimi(n)*, *z najlonimi(n)*.

Izmjena fonološke strukture morfema vidljiva je i u akuzativu množine u kojoj se polazni samoglasnik /y/ zamijenio vokalom /i/; *stoli*, *noži* (Lukežić 1996: 96), te se ovdje radi o fonološki izmijenjenom nastavku *o*-osnove (Lukežić 2015: 46). Dakle, prisutno je izjednačavanje nastavaka za nominativ, akuzativ i vokativ množine koji glase /i/. Primjeri koji to potvrđuju jesu *piruni*, *rusjaki*, *čepi*, *ključ*, *soldi*, *postoli*, *šugamani* 'ručnike', *deški*, *mladići*, *kunelići* 'kuniće', *strojari*, *pomorci*.

7.4. Imenice *a*-vrste srednjeg roda

Tablica 3. Prikaz deklinacijskog obrasca imenica *a*-vrste srednjeg roda

	JEDNINA	MNOŽINA
N	-o, -e	-a
G	-a	-ø, -i
D	-u	-imi(n)
A	-o, -e	-a
V	-o, -e	-a
L	-u	-imi(n)
I	-on, -en	-imi(n)

7.4.1. Jednina imenica srednjega roda

Kako što je to bio slučaj u općeslavenskom jeziku, tako se i u proučavanom govoru Kostrene javlja razlika između palatalne i nepalatalne osnove N jd., pa se sukladno tomu razlikuju dva relacijska morfema za nominativ jednine imenica srednjega roda. Javlja se tako morfem /o/ kada je riječ o nepalatalnoj, te morfem /e/ kada je riječ o palatalnoj osnovi. Relacijski morfemi ujedno predstavljaju i fonološki neizmijenjene nastavke za nominativ jednine *o*-osnove i *jo*-osnove (Lukežić 2015: 13, 45). Primjeri za prvi tip jesu *selo, telo, kolo, mesto, mleko, leto* 'godina', 'ljetu', *koleno, lepilo, seno, ido* 'jelo', dok se za drugi tip može istaknuti lekseme *dite, sunce, more* (leksem koji je u polaznom sustavu imao palatalnu osnovu), *rame, vrime, grozje*. Također, usporedivši padežne oblike za nominativ, akuzativ i vokativ jedine srednjeg roda, uviđa se korištenje jednakih nastavaka, odnosno jednakost koja potječe iz općeslavenskog jezika, a vrijedila je i za *o*-osnovu i *jo*-osnovu (Lukežić 2015: 46).

Genitiv srednjega roda gotovo se jednako ponaša kao i genitiv jednine muškoga roda, te je njihov nastavak jednak, a to je neizmijenjeni relacijski morfem /a/. Primjeri jesu: *sela, vina, mleka, tela, mesta, mesa, kola, leta, kolena, sita, perila* (izvorišta slatke vode na kojima se pralo rublje). Kod primjera kao što su *vrimenta, ramena ili diteta*, dolazi do proširka osnove, odnosno umetanja sonanta /n/ ili /t/ pri čemu se uviđa utjecaj *n*-deklinacije i *t*-deklinacije iz sporednih sklonidaba imenica polaznoga sustava. Iva Lukežić ističe kako je, nakon što se *t*-deklinacija priključila glavnoj, *o*-deklinaciji, ostavila traga na suvremenom deklinacijskom obrascu. Odnosno, uzme li se za primjer leksem *dite*, uviđa se da je njegova

osnova u nominativu, akuzativu i vokativu jednaka, no u ostalim se padežima javlja nerelacijski morfem /et/ (G *diteta*, D *ditetu*, L *o ditetu*, I *z diteton*). Takav se obrazac u sjevernih čakavaca javlja u imenica koje označuju ljudsko i, ne tako često, životinjsko mladunče, odnosno u odmlicama od muških osobnih imena (Lukežić 2015: 34, 35). Navedeni leksemi, *vrimenta* i *ramena*, pripadaju onim imenicama u kojima je vidljivo korištenje nerelacijskog /en/ koji potječe od sporedne *n*-deklinacije. Kao što je to slučaj s primjerom *diteta*, tako se i kod primjera *vrimenta* u nominativu, akuzativu i vokativu zadržava oblik bez proširka osnove, dok se u ostalim padežima javlja proširenje osnove i dodavanje nerelacijskog morfema /en/ (G *vrimenta*, D *vrimenu*, L *o vrimenu*, I *z vrimenon*) (Lukežić 2015: 34).

I u srednjemu se rodu javlja dativ kao padež bez velikih osobitosti, te sa svojim relacijskim morfemom /u/, jednakim kao i u polaznom sustavu koji je vrijedio za imenice *o*-osnove i *jo*-osnove (Lukežić 2015: 45). Primjeri za ovaj padež jesu: *selu*, *letu*, *vinu*, *grozju*, *telu*, *mestu*, *vrimenu*, *ditetu*, *kolenu*, *moru*. Također, u navedenim se imenicama ponovno uviđa proširenje osnove referirajući se na staru *n*-deklinaciju i *t*-deklinaciju, a pojava je objašnjena kod osobitosti genitiva.

Kao što je već i spomenuto, objašnjavajući osobitosti nominativa jednine, nastavci za akuzativ i vokativ predstavljaju neizmijenjene nastavke polaznoga sustava: *selo*, *delo*, *meso*, *dite*, *maslo*, *leto*, *kafe*.

Što se tiče nastavaka za lokativ srednjeg roda u polaznom sustavu, oni su bili isti kao i za imenice muškoga roda (/ě/ za *o*-osnovu te /i/ za *jo*-osnovu), dok oblik za lokativ u suvremenom govoru Kostrene glasi /u/. Nastavak /u/ preuzet je iz L.jd. sporedne *u*-deklinacije (Lukežić 2015: 48). Također, podrijetlo ovog padežnog oblika pripada jednoj od niza inovacija iz praslavenskoga jezika općeslavenskoga razdoblja, i to s obzirom na zabilježene upotrebe nastavaka /i/, /e/, te /je/ (Lukežić 2015: 45–48). Sukladno tomu ističu se primjeri: *po selu*, *va selu*, *va mestu*, *po letu*, *na delu*, *na kolenu*, *na grozju*, *va vinu*.

Oblik za instrumental imenica srednjeg roda identičan je onomu kod imenica muškoga roda, odnosno glasi /on/ ili /en/, a rezultat je gubitka poluglasa u polaznom sustavu. Isto tako, i u ovom se padežu ponovno javlja već spomenuta pojava nazvana adrijatizam. Primjeru su: *z diteton*, *z kolenon*, *z vinon*, *z kafon*, *z vrimenon*, *z blagon*, ali (z)¹⁵ *suncen*, *z uljen*, *z poljen*, *z voćen*, *z grozjen*. Također je vidljivo razlikovanje palatalne i nepalatalne osnove, no ponovno s ponekim iznimkama u kojima je prisutna tendencija za dokidanjem navedene opreke.

¹⁵ Obično bi se u govoru izostavilo.

7.4.2. Množina imenica srednjega roda

Nastavak za nominativ množine glasi /a/, kao i u polaznomu sustavu u kojem je isti vrijedio i za *o*-osnovu te za *jo*-osnovu. Kao što je to bio slučaj u obrascu jednine, tako se i u množini ovih vrsta imenica događa sinkretizam nastavaka za nominativ, akuzativ i vokativ, što je ujedno i stari neizmijenjeni odnos ovih nastavaka za srednji rod (Lukežić 2015: 45–46). Primjeri su sljedeći: *sela, tela, dela, masla, blaga, drva, mesta, krila, kolena, mleka*.

Korištenje nultog relacijskog morfema za genitiv množine rezultat je gubitka poluglasova u *o*-osnovi, ali i *jo*-osnovi ovih imenica, a ujedno ga Iva Lukežić naziva i starim nastavkom (Lukežić 2015: 46, 115). Primjeri su: *polj, sel, jaj, kolen, del, ulj, let, voć*, ali i *drvi, mesti, stakli*, gdje se očituje nastavak /i/.¹⁶

S obzirom da se u dativu, lokativu te instrumentalu javljaju, kao što je to i u deklinacijskog obrasca muškoga roda, sinkretizirani oblici, isti će biti zajedno pojašnjeni i oprimjereni. Dakle, nastavci za ove padeže znatno su drugačiji od onih polaznoga sustava. Dok je nastavak za dativ glasio /omъ/, odnosno /emъ/, za lokativ /ěhъ/ ili /ihъ/, a za instrumental pak /y/ ili /i/, u ovom su se govoru sva tri oblika stopila u jedinstveni nastavak /imi(n)/. Sukladno tomu, ovaj tip govora pripada idiomima „u kojima je izražena tendencija k izjednačavanju oblika tih triju padeža“. (Vranić 2005b: 315). Primjeri za navedene padežne oblike jesu: *(po) selimi(n), (va) mestimi(n), (po) blagimi(n), (po) ušimi(n), (na) kolenimi(n), z letimi(n), z jajimi(n)*.

¹⁶ Kod imenica G mn. s.r.r. ponovno se uviđa javljanje nastavka /a/ kada imenica stoji uz brojeve 2, 3 i 4. Tako se razlikuje *dve leta, tri leta, četire leta* od *pet let, šest let, sedam let* i sl. Navedeno su vidljivi svojevrsni ostaci stare dvojine.

8. Zaključak

Budući da mjesni govor Kostrene pripada primorskom poddijalektu čakavskog ekavskog dijalekta, u skladu s time proučavao se njegov fonološki (vokalski i konsonantski) inventar kao uvod u proučavanje same morfologije imenica *a*-vrste. Bez obzira na pripadanje ekavskom dijalektu, u govoru su zamijećeni brojni ikavizmi, i to osobito u korijenskim i tvorbenim morfemima. Također, kao što je to i vidljivo u samom ogledu govora, kostrenski govor ima arhaični troakcenatski sustav koji čine kratki i dugi silazni naglasak, te neoakut. Pri samoj analizi imenica muškog i srednjeg roda ovoga govora posebnu pažnju pridavalo se i dijakronijskom aspektu, odnosno utjecaju koji su ostavile glavne, ali i sporedne promjene imenica muškog i srednjeg roda općeslavenskog razdoblja praslavenskoga jezika.

Sagledavajući deklinacijske obrasce za muški rod jednine uviđa se javljanje nultog relacijskog morfema u N, A i V; za akuzativ je značajno razlikovanje nultog relacijskog morfema i morfema /a/, a čije korištenje ovisi o razlikovanju imenica za živo, odnosno neživo; u ovomu se govoru javlja i pojava nazvana adrijatizam koja se očituje u instrumentalu jednine muškoga, ali i srednjega roda. Množinu muškoga roda karakterizira sinkretizam za padežne oblike N, A i V gdje se javlja nastavak /i/, dok se za D, L i I javlja nastavak /imi/, odnosno /imin/. U genitivu se očituju konzervativni nastavci, relacijski morfem /i/, te nulti relacijski morfem. Također, u govoru nisu zabilježeni nerelacijski morfemi /ov/ i /ev/ u jednosložnih imenica. S druge strane, kod imenica srednjega roda također se javlja sinkretizam nastavaka za N, A i V jednine, a nastavci za G, D i L podudaraju se s onima u muškomu rodu. Uočava se da je i G mn. jednak G mn. muškoga roda, a jednaka se situacija događa sa sinkretizmom u D, L i I koji se javlja s jednakim nastavcima i u množini srednjega roda. Potrebno je još naglasiti često dokidanje opreka po palatalnosti koje zahvaća instrumental jednine muškoga i srednjega roda. Zaključno, analizom se uviđa podudaranje nastavaka za muški i srednji rod, i to u četiri padeža u jednini i četiri padeža u množini.

9. Popis literature

1. Antić, Vinko. 1957. *Kostrenjska spomenica, Spomenica prigodom proslave 80-godišnjice osnutka i rada Narodne čitaonice Kostrena*. Kostrena: Upravni odbor Narodne čitaonice Kostrena.
2. Barić, Eugenija i suradnici. 1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga
3. Brozović, Dalibor; Ivić, Pavle. 1988. *Jezik, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža".
4. Crnić, Marijana; Nežić, Ivana. 2011. Sintaksa padeža u govoru Kostrene. *Život, kultura i povijest Kostrene. Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Kostrena*. Knjiga IV. Ur. Silvana Vranić. Kostrena: Katedra Čakavskoga sabora Kostrena, 171–182.
5. Cuculić, Srećko. 2000. *Kostrena*. Kostrena: Nakladnik Općina Kostrena.
6. Hirtz, Dragutin. 1993. *Hrvatsko primorje: slike, opisi i putopisi*. Rijeka: Tiskara Rijeka.
7. Kapović, Mate; Paškvan, Branimir; Spicijarić Paškvan, Nina. 2011. Prilozi izučavanju kostrenske toponimije. *Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Kostrena*. Knjiga IV. Ur. Silvana Vranić. Kostrena: Katedra Čakavskoga sabora Kostrena, 143–169.
8. Lukežić, Iva. 1996. *Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština*. Rijeka: Biblioteka Dometi.
9. Lukežić, Iva. 2015. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 2. Morfologija*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
10. Lukežić, Iva. 2018. Promjene šumnika na dočetu zatvorena sloga u čakavskome narječju. *Od fonologije do leksikologije: zbornik u čast Mariji Turk*. Rijeka: Filozofski fakultet. Odsjek za kroatistiku, 161–184.
11. Marković, Ivan. 2012. *Uvod u jezičnu morfologiju*. Zagreb: Disput.
12. Moguš, Milan. 1997. *Čakavsko narječje. Fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Spicijarić Paškvan, Nina; Stipanović, Igor. 2021. Samarica ili derić. Prilog etimologiji. *Problemi sjevernog Jadrana*. No. 19, 97–114.
14. Vranić, Silvana. 2005.a. Iz kostrenske frazeologije. *Život, kultura i povijest Kostrene. Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Kostrena*. Knjiga I. Ur. Silvana Vranić. Kostrena: Katedra Čakavskoga sabora Kostrena, 139–151.
15. Vranić, Silvana. 2005.b. *Čakavski ekavski dijalekt: sustavi i podsustavi*. Rijeka: Biblioteka časopisa Fluminensia.

16. Vranić, Silvana. 2016. Naglasni tipovi pridjeva u kostrenskom govoru. *Zbornik radova Šestoga hrvatskoga slavističkoga kongresa*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 413–420.
17. Vranić, Silvana. 2016. O odnosu infinitiva i prezenta glagola u govoru Kostrene. *Hrvatski dijalektološki zbornik*. No. 20, 209–224.
18. Vranić, Silvana. 2017. Morfologija pridjeva u govoru Kostrene. *Definitely Perfect. Festschrift for Janneke Kalsbeek*. Ur. Rene Genis, Eric de Haard, Radovan Lučić. Amsterdam: Pegasus Oost-Europese Studies 29, Uitgeverij Pegasus, 707–720.
19. Vranić, Silvana. 2018. Načela izrade rječnika kostrenskoga govora. *Život, kultura i povijest Kostrene. Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Kostrena*. Knjiga VII. Ur. Silvana Vranić. Kostrena: Katedra Čakavskoga sabora Kostrena, 75–82.
20. Vranić, Silvana; Zubčić, Sanja. 2018. Hrvatska narječja, jezici i govori u 20. stoljeću. *Povijest hrvatskoga jezika, 5. knjiga: 20. stoljeće-prvi dio*. Zagreb: Croatica, 525–579.
21. Zubčić, Sanja. 2005. Akcenatske značajke kostrenskoga govora. *Život, kultura i povijest Kostrene. Zbornik Katedre Čakavskoga sabora Kostrena*. Knjiga II. Ur. Silvana Vranić. Kostrena: Katedra Čakavskoga sabora Kostrena, 155–166.
22. Zubčić, Sanja. 2017. *Neocirkumfleks u čakavskom narječju*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.

10. Prilozi

10.1. Popis slika

Slika 1., Geografski prikaz Kostrene, <https://oss.uredjenazemlja.hr/map>, pristupljeno: 04.07.2023.

10.2. Ogledi govora

10.2.1. Ogled govora Vladimira Mažera

- *Mi mòreš mào povedàt s kùd dohàjaš, va kù škòlu si hodìl, čà si finil, i opisàt mào tò vrìme škòlsko?*
Evo, ja dohàjan z Kostrène. Pùčku škòlu san finil va Kostrène, četìri rãzreda. Kakò ònda još nì bìlo òsnovne škòle ònda smo pòsle pètoga do òsmoga, smo hodìli va pečìnsku škòlu. I va to vrìme, za rãzliku od danãšnje dìce, mi smo već, takorèć, pòstali sãmostalni. Hodìli smo na bùs, do škòle i nãzada, a va danãšnje vrìme màme i tãte pèlju dìcu va škòlu. Pòkle tòga san šãl va bàkarsku škòlu, bìmo reklì va pòmorsku, za strojãra, četìre lèta. Pòkle tòga san finil asistentùru, i još san pòkle tòga navigãl pèt lét. Ònda san odlučil pòc na fakultèt. Fakultèt san finil va odrèdenen ròku i pòkle tòga san òpeta pòcel navigàt, evo do dãna danãšnjega, i još fãla Bògu, cèmo još jèdno pãr lét pa do pènzije.
- *Kakò ste se kòt dìca zabavljãli? Si imèl kakòvi hòbi? Čà si nãjviše vòlel čà se tìce škòle?*
Evo, va nãše blãženo vrìme, kãd još vãvek nì bìlo telefòni, a da ne govòrin mòbiteli, napisãli bìmo zãdaću va ùru vrìmena i šli bìmo se lïpo igrãt. Po lèhami, nògomet bìmo igrãli, na sãke ravnìne bìmo stãvili gòli i pùcali, a danãska dìca lèh sedè va kãmare, igrãju PlãyStãtion. Nèkako, čà se tìce hòbija, vãvek san vòlel skupljãt pòštanske mãrke, evo i dãn danãska, i uz tò sãn pòcel skupljãt i kovãnice od kãd san pòcel navigàt. Evo i dãn danãska tò skùpljan i nadopunjìvan. A va cèlo tò vrìme, još od mìceh nòg, vãvek su mi bìle mãškare na pìrven mèstu. Jèdva san čekal redùtu kãd san bìl mìci, a bìla je lèh jednã. Ònda je nòna mojã vãvek mi nèš zašìla pa bìmo šli na mãškare. A sècan se jèdno lèto, bìl sãn bòlan za redùtu, to nècu nìkad pozabìt, plãkal san dòma, bìmo reklì danãska, kòt gòdina. Čà se tìce škòle, vãvek sãn vòlel prèdmeti kì se nìsu trèbali štrèbat; znãci matemãtika, fizika, mehãnika, a va mojè vrìme je bìl onãj marksìzam i òbrana, a tò me je ubijãlo.
- *A čà se tìce čakavskoga, si bìl àktivan va kakòvemenin grùpamin?*
Od kãd san pòcel škòlu vãvek san bìl àktivan va čakavskèh grùpanim; znãci va kostrènske škòle, ònda nãs je bìla vòdila Rãdojka Dùjmić i Dãnica Mèdanić, i pòkle ìsto va pečìnske škòle, od pètoga do òsmoga rãzreda nas je vòdila Ìvanka Pavlètić. Vãvek san bìl mèđu

glâvnemi tâmo, i bîli smò vâvek àktivni na sîmin strânamî. Vâvek smò bîli, òvaj, va mjèsne zâjednice Peçîne, tâmo bi vâvek imèli dvê trî prèdstave na lèto, pa smo znâli i gòstovat na rânno rânzemi mèstimi òkolo i to nan je vâvek lîpo predstavljâlo zadovòljstvo.

10.2.2. Oglèd govora Gordane Vidaković

- *Kakòv je bîl òbičaj za blâgdani, zâ Lucînu i Božïc? Čâ se paricivâlo?*

Kòd nâs va Svête Lucije slâvimo zâštîtnicu Svêtu Luciju. Njù obilježâvamo 13.12. Kâd smo bîli ðica, tâj dân je za nâs bîl prâvi blâgdan. Vec zâ rân jùtro došli bi ljûdi sprèd crîkve kî su imèli svojì štândi; nî ih bîlo pûno, môrda trî ili četîri. Tô su bili vecînon štândi z ìgračkamin, ali bîlo je tu sèga po mâlo; švikaljîci, ùkrasi za vlâsi, pa i neš od hrâne; gûmeni bombôni, lîzaljke i takò sličnih stvâri. Òbičaj je pòc na mâšu, a za obèd bi se kùhala rèpa i fažòl. Štândi bi bîli skòro cèli dân, aš je mâša bîla i zapòlne. Mi ðica bîmo sâki çâs letèli gòre, aš nan je bîlo blîzu, i vâvek neč kùpili i dòma vèselo tekli.

Božïc je kòd nâs vèli blâgdan. Òbičaj je bîl šmrîku okîtit. Vèčer na Bâdnjak bi mâma šufîta doneslà škâtule pune balòtic, zlâtnih trâk i lâmpice. Ja i brâtt smo jâko vòleli kîtit, ali tâ je šmrîka jâko bolâ, pa smo stâlno jokâli. Još nèkako nî bîlo problêm stavljâtt balòtice, al kâd smo znîmali to se sve zapetljivâlo, ìglice zabijâle va rûke. Božïcñjak smo po stâren òbičaju držâli okîćen do 17.1., na blâgdan Antònje. Vec su se ìglice sè trunîle, ali božïcñjak se nî znîmal.

11. Sažetak i ključne riječi

U ovom se radu obrađuje morfologija imenica *a*-vrste u mjesnom govoru Kostrene, koji je dijelom čakavskog ekavskog dijalekta, odnosno njegova primorskog poddijalekta. Kao sam uvod u morfologiju imenica *a*-vrste obrađen je fonološki inventar, kao i naglasni sustav u ovom mjesnom govoru. Uz brojne primjere prikazuju se morfološke osobitosti imenica *a*-vrste, kao i popratne fonološke osobitosti. Pri objašnjavanju osobitosti svakoga padeža polazilo se iz ishodišnog sustava, odnosno uspoređivalo se današnje padežne nastavke u govoru Kostrene s istim. Na kraju rada nalazi se akcentuirani ogled govora dvaju izvornih govornika.

Ključne riječi: Kostrena, imenice *a*-vrste, morfologija, čakavski ekavski dijalekt, primorski poddijalekt, ogled govora

12. Summary and key words

Morfology of *a*-type nouns in the local speech of Kostrena

This work contains the analysis of the morphology of *a*-type nouns in the local speech of Kostrena, which is part of the chakavian ekavian dialect, i.e., its coastal subdialect. As an introduction to the morphology of *a*-type nouns, the phonological inventory is discussed, as well as the structure of accents in the speech. Along with many examples, there are morphological and phonological characteristics of *a*-type nouns. The starting point for explaining the peculiarities of each grammatical case was the original system, i.e., the current case endings in the speech of Kostrena were compared with pan-slavic language. Accented speech commentary of two native speakers can be found at the end of this work.

Key words: Kostrena, *a*-type nouns, morphology, chakavian ekavian dialect, coastal subdialect, speech commentary